

TEORIJE ODKLONSKOST

V sociologiji se pojavljajo tudi nesociološke teorije odklonskosti.

Obstajajo tri skupine :

1. biološko antropološke

2. psihološke

3. sociološke

4. kaj je odklon? Kriminaliteta? Je pomembna sociološka panoga, ne pa samo sociološka. Pri oblikovanju kriminologije v začetku 20. Stoletja v Ameriki sta vodila razpravo Tappan in Sutherland.

Tappan je izhajal iz pravnega stališča. Samo kazenski zakonik nam pove kaj je kriminalno dejanje.

Sutherland je nasprotoval, pravi, da obstajajo tudi dejanja, ki niso zapisana v zakoniku.

Opozarjal je, da obstaja nekaj čemur pravimo delikvenca belih ovratnikov.

Managerji, uradniki lahko storijo škodljiva dejanja, ki niso predvidena v kazenskem zakoniku. Tedaj je bilo to popularno v ZDA. Špekulacije niso bile predvidene kot kazniva dejanja, so pa oškodovale proračun in posameznika. S tem je Sutherland odprl vrata socioloških odklonov, ki se ne opira na pravne norme, ampak na družbeno reakcijo. Odklon je nekaj, kjer družbene oblasti negativno, represivno reagirajo in stigmatizirajo. Odkloni so širši pojem kot kriminaliteta.

Kaj je kriminaliteta? Najboljša upora je kazenski zakonik.

V družboslovju obstajajo tri velike skupine odgovorov na to, zakaj prihaja do kriminalitete.

Antropologi in psihologi odgovarjajo predvsem na etiološko vprašanje. Etiologija je veda, ki se ukvarja z vzroki na individualni ravni. Sociologi pa se ukvarjajo bolj z epidemiološkimi vprašanji (Zakaj je tega toliko?).

BIOLOŠKE IN ANTROPOLOŠKE TEORIJE

Izhajajo iz človekove zgradbe ali konstitucije, ki povzroča kriminalno vedenje.

1. To je stara teorija, izhaja iz dela zdravnika C. Lombroso. Bil je italijanski vojaški zdravnik, ki je leta 1900 izdal dela in pravi, da so ljudje po naravi dobri, ne počenajajo kaznivih dejanj, kar naj bi bil rezultat civilizacijskega razvoja. Nekoč so bili ljudje agresivni, ampak civilizacija je to presegla. Ampak obstaja manjšina, kjer so se obdržale te stvari iz preteklosti in to se kaže v fizičnih pomanjkljivostih. To so atavistični stigmati. Gre za telesne pomanjkljivosti. Kdo ima 5 teh telesnih pomanjkljivosti je rojen hudodelec. Zločinec ima šibko sposobnost lobanje, močno čeljust, povezane obrvi. Do tega je prišel z raziskovanjem italijanskih vojakov in zapornikov. Ugotovil je, da so rojeni hudodelci s temi telesnimi pomanjkljivostmi, predlagal je, naj jih zaprejo še preden storijo kazniva dejanja. Priznal je, da se moti. Kasneje je priznal, da samo 1/3 so rojeni hudodelci. Ti imajo tudi psihične lastnosti, brez zavesti, leni, cinični, izdajalski in brez usmiljenja.

2. Za tem je en angleški teoretik ugotovil, da tega ni. Za tem pa je amerikanec Hutton ponovil te raziskave in to potrdil. V glavnem pa je ta teorija zavržena.

Sheldon je izhajal iz tega, da v telesu obstajajo trije sloji, ki nastanejo že pred rojstvom:

1. endoderm	se nanaša na notranje organe	endomorf
2. ektoder	se nanaša na živčevje in kožo	ektomorf
3. mezoderm	se nanaša na mišičevje, kosti, sklepe	mezomorf

Najbolj jasni so ektomorfi, so visoki, suhi, niso agresivni. Najbolj nagnjeni so tisti, ki so kombinacija endomorfa in mezomorfa, močni in debeli. Imajo agresiven, energičen, ambiciozen, vsiljiv temperament, iščejo razvedrilo, so egoistični, tvegajo, potreba po zadovoljstvu, so drzni v spopadu, konkurenčno agresivni.

Vendar za športnike to ne velja.

Ta teorija se ujema s teorijo, če so te lastnosti res proizvod te telesne konstrukcije, je to Eisenckova teorija.

6. KROMOSOMSKA TEORIJA

V vsaki celici je 46 kromosomov, ki so nosilci dedovanja. Ugotovili so, da pri določenem številu storilcev moških, ki so storili umore brez motiva, imajo 47 kromosomov in to dva moška xyy. To je privedlo do tega, da je moškost ta, ki povzroča kriminalno vedenje.

Univerzalno med zaporniki je večina moških. Ali gre za biloško razlago ali za družbeno vlogo moškega, ki mora pridobiti sredstva za življenje. Ta teorija je postavila trditev, da je drugi moški kromosom povzročitelj najtežjih dejanj.

Izvedli so raziskave, ugotovili, da je res med 2% zaporniki, v populaciji pa 0,7%. Torej ima 98% zapornikov normalno kromosomov. Zato lahko to teorijo zavrnemo.

PSIHOLOŠKE TEORIJE

1. TEORIJA INTELIGENCE

Raziskave so pokazale, da je povprečna inteligenca 100. 100 je povprečje, čeprav se to spreminja v določenih državah, ne vedo zakaj. Pri nas se ne spreminja. Pri zapornikih je 92 IQ.

Lahko gre za artefakte – ugotovitve, ki jih ne verjamemo. Lahko, da zaporniki niso enako motivirani, so depresivni. Lahko pa, da fantje ugotovijo, da niso za šolo, tako padejo v delikvenco in je to pot do uspeha. Lahko pa, da inteligentnih ne dobijo.

3. PSIHOANALITIČNA TEORIJA

Je Freudova teorija, kjer trdijo, da je superego šibek ali, da je ego defekten. Superego je vest interiorizirane norme in vrednote. Ni prišlo do zadostnega ponotranjenja vrednot in norm. ali pa ego- racionalni element psihe, ki pove, katere poti naj uberemo, je defekten. Ta razlaga ni potrjena. Delno potrjena je proces socializacije. Če je mati ali oba starša prezgodaj zavrnila otroka, bo odrasel z določenim sovraštvom in bo zato počel kazniva dejanja. Ta teorija je potrjena.

5. TEORIJA PSIHIČNE NEVTRALIZACIJE

Matza. Storilci se zavedajo kaj počnejo, da bi se prisilili v to dejanje, morajo vest preslepiti. To pa počnejo na več načinov :

- c) zavrnitev odgovornosti. Storilec bo sebi razložil, da je žrtev slabih okoliščin, bil je slabo vzgojen, da so vsi krivični.
- d) zanikanje poškodbe. V trgovini računajo na krajo, saj so bogati.
- e) Obsodba obsojencev. Policijo obsojamo, ne kesamo se mi za prehitro vožno.
- f) Sklicevanje na višje lojalnosti.

6. TEORIJA POGOJEVANJA

Eysenck ima teorijo, ki ima dve komponenti.

a) pogojevanje

Če psu dajemo hrano in hkrati zvonimo, potem pa še samo zvonimo bo pes mislil, da mu damo tudi hrano.

On pravi, da je v bistvu vzgoje ta mehanizem. Za negativnost pa kaznujemo. Problem družbe je, da je permisivna. Da je vse dovoljeno, ni dovolj strogih prepovedi.

Eysenck pravi, da je potrebno mehansko kaznovati negativno vedenje že v zgodnjem otroštvu, ker zapori ne morejo kondenzirati naloge staršev. Znotraj tega on preučuje tipe osebnosti, ki so nagnjeni na podlagi psiholoških lastnosti k agresivnim dejanjem.

Raziskuje lastnosti in jih grupira v 3 tipe osebnosti. Ugotavlja, da je en tip ekstraverten, ki je odgovoren za agresiven del dejanj. Tu pa je še družabnost, živahnost, vsiljivost, težnja po doživljanju senzacij, po uresničitvi dominacije, brezskrbnost, valovanje počutja, nagnjenje k tveganju, narcisizem, nedoslednost, ekscentričnost.

Ekstravertnost je pogostejša pri moških, rabijo več vspodbud, da reagirajo, njihova raven vznburjanja je nizka. Potrebno jih je bolj strogo kaznovati, ali kazen sploh ne učinkuje.

Samo s strogo vzgojo bi lahko preprečili kriminaliteto. Delno se ujema s Sheldonom, popolnoma pa zanemarja družbena dejanja v družbeni dezorganizaciji.

7. TEORIJA O SOCIOPATSKI OSEBNOSTI

Imenovali so jo sociopatska blaznost. Danes pa je to diagnoza, ki jo najdemo v priročniku ameriške psihiatrične zveze. Je več diagnoz.

Obstaja 10 elementov:

2. posameznik ni sposoben spoštovati družbenih pravil, ne reagira na običajne vzpodbude
3. ima močno fasado resnosti in verbalizacijo
4. kadar počenja kazniva dejanja je vročekrven
5. nagnjen je k dejanjem ponarejanja in prevare
6. kronično laže, vendar je to težko ugotoviti zaradi videza iskrenosti
7. ne kaže reakcije moralne zavesti ali anksioznosti.
8. Ničesar se ne nauči iz izkušenj in ponavlja dejanja, ki se mu maščujejo.
9. Ni verjetno, da bi avtoriteta in disciplinski ukrepi učinkovali, zato kmalu zapusti šolo
10. Ni zmožen vdanosti do drugih oseb
11. Ni zmožen prelagati zadovoljstev na kasneje in dolgoročnih načrtov

Tu se zastavlja vprašanje : Ali je to tip osebnosti? Psihološka struktura ?

Ali pa le opis delikventa?

Ne pove pa kako do tega pride.

Sociološki pristop, pojem kriminalitete se izgubi v odklonskosti.

Obstaja več SOCIOLOŠKIH TEORIJ

- značilno, da se pojem kriminalitete izgubi v odklonskosti.

1. TEORIJA RACIONALNE IZBIRE

Je zelo stara v raziskovanju odklonskosti. Že v 17. stol. so se istočasno z določeno teorijo pojavila ta teorija, še bolj povdarjena v 18. stol.

Ljudje so kalkulativna bitja. Jaz bom izračunal kaj se mi bo najbolj izplačalo. Nekateri izračunajo, da se do uspeha spleča priti po deviantni poti. Šolanje je počasno, negotovo racionalno izberemo pot. Preverjamo stroške investicije in tisto kar dobimo. V primerjavi z dobičkom ugotovimo, da se investicija najbolj izplača če gremo po deviantni poti.

Tri različne sociološke teorije imajo svoj izvor pri Durkheimu :

b) FUNKCIONALISTIČNA TEORIJA

/ Gre za t.i. Durkheimov paradoks. Določena količina odklonov, vojn, naravnih nesreč je normalna, kar omogoča družbi, da potrdi svojo nadrejenost, svojo premoč v razmerju do posameznikov, ki niso nujno zli, hudobni, so pa egoistični, neomejeni v svojih zahtevah, željah.

Ta teorija trdi, da imajo odkloni določeno funkcijo v družbi prispevajo na sicer indirektn način k funkcioniranju, trdnosti, k koheziji družbe. Zato mora vsaka družba razglasiti določena dejanja za prepovedana. Durkheim : predstavljamo si samostan, kjer živijo menihi, ki ne upoštevajo, ne poznajo prekrškov, ki jih poznamo, vendar bodo v kratkem času tudi tam pričeli negativno zaznamovat določena dejanja. Funkcioniranje določene skupnosti predpostavlja premoč institucionalne družbe, ta premoč se zagotavlja z obstojem dejanja. Zato je nujno, da se definirajo takšna dejanja in, da jih institucionalna družba obsoja. To obsojanje omogoča družbi uresničitev, udejanjanje premoči v razmerju do posameznikov. Durkheim ne pove ničesar koliko pa je to normalna številka. On pravi, da je normalno tisto kar je povprečno. Ugotavlja, da je v 19. Stol obstajalo določeno povprečje, kar zadeva frekvenco samomorov. Ugotavlja, da je obstajala pravilnost in to pravilnost si lahko razlagamo le sociološko. Meni, da mora obstajati družbeni mehanizem, ki uravnava stopnjo samomorov.

Durkheim je najbolj konkretno preučeval odklone, ko gre za samomore. Določeno, povprečno, manjše število družbenih odklonov opravlja družbeno integrativno funkcijo. Tukaj se je spopadel s problemom obstajajo trije tipi samomorov.

c) TEORIJA ANOMIJE

Durkheim je ugotovil, da pri koncu 19. Stol prihaja do velikega dviga števila samomorov. Tega ni možno umestiti v njegovo teorijo. Po njegovem naj bi s progresivno delitvijo dela kazniva dejanja izginjala. Dogaja pa se nasprotno. Zato je moral oblikovati teorijo, ki se nanaša na moderno družbo. Najprej je razvrstil samomore v 3 sociološke tipe :

- altruistični

Žrtvovanje v prid družbi. Kadar ženo v Indiji zažgejo skupaj z mrtvim možem.

- egoistični

Kadar so želje posameznika tako velike, da jih ne more uravnati z zmožnostmi uresničevanja.

- anomični

ali anomija kot družbeni pojav. Durkheim uporablja izraz družbeno dejstvo.

ANOMIČNI SAMOMOR izhaja iz tega, ker so zaradi izgube pomena tradicije ljudje dezorientirani, vendar je to idejo oblikoval kasneje Merton. To o čemer govorimo danes je Mertonova dopolnitev Durkheimove osnovne ideje. Merton sledi Durkheimu in pravi, da do anomalije prihaja zaradi nasprotja med kulturo in strukturo v sodobni družbi. Na ta način se navezuje na govorjenje Durkheima. Kultura nam narekuje kako zaželjeno je uspeli. Moramo biti pridni, pridno delati da bomo uspeli. Vsi izhajamo iz enakih možnosti, od nas je odvisno ali bomo klatež ali minister. Ali se bomo povzpeli do vrha ali ostali na dnu. Zaželjeno pa je da pridemo na vrh. Na ravni strukture pa je, da je vrh omejen. Tu se moderna družba razlikuje od fevdalne družbe Evrope od stanovske družbe. Danes pa ne. kanali družbene strukture to omejujejo.

Ker je zaželjeno uspeli, ni pa vsem mogoče uspeli, ljudje kršijo norme, pravila, v množičnem številu, prihaja do brezpravja, ne ve se kaj je obvezno in kaj ne. in tisto kar je obvezno ni več neobvezno. To je po Mertonu izvor anomalije, po Durkheimu pa je izvor anomalije manj definiran, bolj splošno gre za to, da so tradicionalne norme izgubile svoj zavezujoč značaj. Moderna družba je anomična družba, v kateri obstaja visoko število kršitev norm.

Durkheim : po njegovem je družbena delitev dela tista, ki bo odločilno zaznamovala moderno družbo in pripeljala v harmonično organizirano družbo. Anomijo pa povzroča vsiljena delitev dela.

d) TEORIJA ETIKETIRANJA

Durkheim pravi, da zločin ni zločin sam po sebi, temveč zato, ker ga razglašamo za takšnega. Zelo relativizira odklone, ta teorija povdarja, da npr. budizem je bil prepovedan. Obstaja kup prekrškov, ki so variabilni. Ta teorija povdarja to, da je zelo različno tisto kar je prepovedano. Družba mora prepovedati določena dejanja. Teorija etiketiranja Becker, Lemert in drugi pa povdarjajo, da do odklona prihaja v procesu simbolne interakcije. Ti ne trdijo, da so zakoni pristranski, ampak, da do oblikovanja odklona in zaznamovanja odklonilca prihaja v procesu neposredne interakcije, ki je posredovana s simboli. Niso pomembna pravila, interakcije, pomembno je, kako se izkažemo v direktni interakciji.

Deviacija ni dejanje, je etiketa, ki mu jo nadenejo določeni posamezniki. Vsi posamezniki počenja prepovedana dejanja. Vse to se dogaja v neposredni interakciji. Vsi smo primarni delikventi, vendar bo za nekoga ta prekršek usoden in za drugega ne. usoden bo, če ga zasačijo, registrirajo, obtožijo, zaprejo. Potem kažejo nanj s prstom je stigmatiziran.

Ta teorija uspešno povdarja, da so naši stiki z organi pregona in našim neformalnim okoljem zelo bistveni.

2. SOCIALNA PATOLOGIJA

Tako se je včasih proučevanje odklonov v sociologiji imenovalo.

Odkloni se pojmujejo kot bolezen. Danes menijo, da je ta pristop zaznamovalen, da družba ni organizem, ki bi lahko zbolel in ta teorija ni več pomembna.

–

3. TEORIJA DRUŽBENE DEZORGANIZACIJE

Thomas

Vse te teorije izhajajo iz Amerike, kjer je sociologija bolj pragmatična, praktična, si prizadeva reševati socialne probleme.

Ugotavlja, da je nekaj narobe z moderno družbo. To kar pa je narobe izhaja iz dejstva, da se posamezni deli družbenega sistema ne razvijajo z enako hitrostjo. Urbanizacija, industrija, potekata hitro, socialna kontrola, njeni mehanizmi, institucije se temu še niso prilagodile.

5. MARKSISTIČNA TEORIJA

Marx nekaj stavkov, ki zadevajo kriminaliteto

Pravi, da družba na eni strani proizvaja gmotno bogastvo, na drugi pa revščino, je bolna družba zaradi tega proizvaja kriminaliteto. Dopolnilo temu je lahko dopolnilo, da je kriminaliteta oblika razrednega boja. V komunističnem manifestu pravi, da so drobni kriminalci, tatovi, prostitutke nevaren element, ker preusmerjajo energijo delavstva v boju za revolucijske spremembe družbe v reševanju zasebnih problemov in na ta način rahljajo fronto revolucijskih delovnih sil.

6. TEORIJA KONTROLE

Izhaja iz podmene, da so ljudje nagnjeni k počenjanju kaznivih dejanj in nasilnih, agresivnih el. Vendar v družbi obstajajo kontrolni mehanizmi, predvsem v primarnih družbenih skupinah (družina, vrstniki, cerkev v smislu fare). Problem moderne družbe je v tem, da so te skupine izgubile svojo moč nadzorstva. V tradicionalni družbi so družina, sosedje, farani kontrolirali.

7. SOCIALIZACIJSKA TEORIJA ali TEORIJA DIFERENCIALNE SOCIALIZACIJE

Avtor : SUTHERLAND

Po njegovem smo mi pod številnimi vplivi, ki jih lahko sprejmemo oz. se naučimo. Nudijo nam različne vzorce : vedenje, tako na splošni, kot vzorce kot tehnike vedenja. Če bo prišlo do prevlade devijantnih vzorcev vedenja, če bomo bombandirani z vzorci in tehnikami vedenja. Če bo prišlo do premoči deviantnih vzorcev nad normami, kjer se spoštujemo družbene norme. Ta teorija je parcialna.

8. TEORIJA DEVIANTNE SUBKULTURE

Trdi, da obstajajo skupine, ki imajo različno subkulturo. Obstajajo prostitutke, ki niso brez morale, vendar se njihova razlikuje od morale vladajoče družbe. Pri mladoletnih tolpah pa prevladujejo naslednje vrednote :

- spopadanje z avtoritetami in njihovimi predstavniki

- trdnost in storilnost

- sposobnost preslepitve

- srh, tveganje in izogibanje dolgočasje

Vrednote tvorijo njihovo subkulturo. Ko gre za kazniva dejanja odklonov ne gre za kršitve lastne subkulture, kršijo samo neko drugo, nam tujo subkulturo, ki je morda tudi kultura vladajoče družbe, so pa relativno vse enakega pomena, vse nam omogočajo, da pridemo do lastne identitete.

Thrasher : avtor Topla: trdi, da je za socializacijo fanta, sodelovanje v tolpi enako

relativno dobro, kot sodelovanje v katerikoli drugi skupini. Pridobimo identiteto, spoštujemo drugo avtoriteto Postal je član tolpe, da bi jo raziskal.